

Komentar in karta: 3/113

SLA V196.07 *meti* – pomen

Karmen Kenda-Jež

1. Gradivo

V prenovljeni vprašalnici iz leta 1961 je bilo prvotnemu vprašanju V196 *meti* fl. dodano še podvprašanje: Ali je beseda *meti*, *manem* znana v zvezi s prosom oz. kakšen pomen ima?, ki je nastalo zaradi sorazmerno pogostih opomb o obstoju, pomenu in rabi leksema v do tedaj zbranem gradivu. Kljub na novo oblikovanemu vprašanju pa je tudi novejšo gradivo neenovito in niha od neizpolnjevanja pomenskih odgovorov, kratkih odgovorov na prvi del vprašanja (npr. »beseda je znana v zvezi s prosom« v T169, »samo za proso« v T271) do natančnejših pomenskih razlag. Zaradi načina, na kakršnega je bilo vprašanje zastavljeno, je bilo pomene najlažje razčleniti na podlagi sopojavnic (*meti* kaj). Ker gre za lekseme z istim izhodiščnim pomenom, so bile v gradivo za pomensko karto zajete tudi vse oblikotvorne različice glagola. To obenem omogoča tudi lažje razumevanje nekaterih pomenskih prenosov. Obstoj pomena 'mesti smetano' pri glagolih *mesti manem* v T264 in *meti manem* v T267 je npr. posledica sovpivanja pomenov glagolov *meti* in *mesti*.

Izraz *meti* (in njegove različice), knj. *méti* (é), se najpogosteje uporablja v pomenu 'ločevati zrna prosa od latov s stopanjem po njih', areal izpričanega pomena pa je bolj ali manj omejen na gorenjsko in dolnjsko narečno skupino s posavskim narečjem ter prekmursko narečje. Prenos pomena na druge postopke obdelovanja prosa ali na luščenje drugih kulturnih rastlin (navadno z rokami) se pojavlja redko in razpršeno – 'vršiti' v T023, T198, 'phati' v T363, 'luščiti fižol' v T206, T213, T395, 'ružiti koruzo' v T076, 'luščiti seme' v T395. Osnovni pomen leksema *meti* iz knjižnega jezika 'premikati prste sem in tja in močnejše pritiskati' nastopa v zvezah 'meti si roke' in 'meti si oči', ki se v gradivu za SLA večinoma pojavljajo v osrednjem delu primorske narečne skupine in v osrednjeslovenskih narečjih. Podpomen 'mečkati med prsti, dlanmi' je izpričan redko, prav tako v knjižnem jeziku zastareli pomen 'mečkati, drobiti'. Narečni pomen 'mencati perilo' je zabeležen v prekmurskem in čebranskem narečju.

2.1 Morfološka analiza

meti < **mę-ti* **mьn-q* 'meti, tretji, stiskati'

umeti < **u-mę-ti* ← **u-* 'proč' + **mę-ti*

ometi < **o(b)-mę-ti* ← **o(b)-* 'ob, pri, okoli' + **mę-ti*

metiti < **mę-t-i-ti* ← **mę-ti*

menoti < **mьn-nq-ti*

ven menoti < **ьn-ь mьn-nq-ti* ← **ьn-ь* 'ven' + **mьn-nq-ti*

maniti < **m̥n-n-i-ti* ≤ **m̥n-n-ɔ-ti*

izmaniti/zmaniti < **j̥bz-m̥n-n-i-ti* / **s̥b(n)-m̥n-n-i-ti* ← **j̥bz-* ‘iz’ /

**s̥b(n)-* ‘skupaj z; od zgoraj navzdol’ + **m̥n-n-i-ti*

ven izmaniti / ven zmaniti < **v̥bn-ɔ j̥bz-m̥n-n-i-ti* / **v̥bn-ɔ s̥b(n)-m̥n-n-*

i-ti ← **v̥bn-ɔ* + **j̥bz-* / **s̥b(n)-* + **m̥n-n-i-ti*

manati < **m̥n-a-ti* ≤ **m̥ɛ-ti* **m̥n-ɔ* (po narečni izravnavi sedanjške in nedoločniške osnove ter naslonitvi na spregatev glagolov na *-a-ti -a-m*)

mesti < **m̥ɛs-ti* (< **m̥ɛt-ti*) ‘mešati, vznemirjati, žvrkljati’ / **mes-ti* (< **met-ti*) ‘pometati’ (po križanju glagolov *meti* in *mesti*)

umesti < **u-m̥ɛs-ti* / **u-mes-ti* ← **u-* + **m̥ɛs-ti* / **mes-ti*

2.2 Pomenska analiza

‘meti proso’

‘meti žito’

‘meti deteljo’

‘vršiti (proso)’

‘phati proso’

‘ružiti koruzo’

‘luščiti fižol’

‘luščiti seme’

‘odstranjevali pleve pri prosu in ajdi’

‘mečkati med prsti, dlanmi’

‘meti seme’

‘meti žitno klasje’

‘mečkati, drobiti’

‘gnesti’

‘mencati perilo’

‘meti živino’ [?]

‘mesti smetano’

‘meti (si) roke’

‘meti si oči’

‘obotavljati se, biti v zadregi’

3. Posebnosti kartiranja

Pomen dovršnih tvorjenk je kartiran pri njihovem nedovršenem paru: *umeti* (T220) in *ometi* (T244) pri *meti*, *zmaniti* in *ven zmaniti* (T405) pri *maniti*, *ven menoti* (T397) pri *menoti*, *umesti* (T146) pri *mesti*.

Kot enkratnica je kartiran leksem *metiti* brez pomenske razlage v T055.

Kot enkratni so kartirani naslednji pomeni leksemov *meti*: ‘gnesti’ v T005, ‘meti deteljo’ v T036, ‘ružiti koruzo’ v T076, ‘meti živino’ [?] v T195, ‘obotavljati se, biti v zadregi’ v T178, ‘phati proso in ajdo med dvema kamnoma’ v T363, ‘meti

žito' v T280, 'mesti smetano' v T267 in 'vršiti' v T198; ter *maniti*: 'meti žitno klasje' v T405).

Kot tretji odgovor v posamezni točki sta z znakom za komentar kartirana leksema *meti* ('mečkati, drobiti' v T005, brez pomenske razlage v T166, T169, T193, T206, T234 in T236, 'mečkati med prsti, dlanmi' v T185, *meti* si oči 'biti zaspan' v T193, 'meti deteljo' v T213, 'meti proso' v T264) in *menoti* 'luščiti seme' v T395 ter odgovor »ni izraza« v T202.

S simbolom za »ni izraza« so kartirani odgovori v T006, T011–T013, T018–T019, T022, T024, T026, T029–T031, T035, T041, T044, T054, T056, T071, T076, T083–T084, T086–T087, T090, T092, T094–T095, T097, T100–T102, T106–T107, T110, T117–T118, T120, T123–T124, T126–T127, T132, T134–T135, T144, T148, T151–T152, T154–T155, T164–T165, T188, T235, T278, T282–T283, T286, T290–T292, T296, T304, T306–T307, T311, T313–T317, T319, T322, T324–T325, T330, T336–T337, T342, T345–T346, T351, T353, T355, T359, T361–T363, T365–T366, T370, T372–T377, T380, T382, T385, T389, T398, T400, T403–T404, T407–T412 in T416–T417.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V196.01 *meti* (3/24), V198.01 *ličkati* (3/22), V198a.01 *ružiti* (3/23); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: /; LinGeH: /; ŪMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

/